

علی معظمی

فلسفه غرب

فلسفه غرب ، کتاب ۱ تا ۶ ، ای . پی . کاوندیش ، نخستین فیلسوفان یونان ، پاملا ام . هیوبی ، سقراط و افلاطون ، دی . جی . اوکانر ، ارسطو ، دی . دبلی . هملین ، فلسفه یونانی پس از ارسطو ، آر . ای . مارکوس ، آوگوستینوس ، کنوت ترانوی ، توماس آکویناس . ترجمه خشایار دیهیمی ، نشر کوچک ، تهران ۱۳۷۷ .

دوره 'فلسفه غرب' ترجمه ایست از A Critical History Of Wesren Philosophy

که تا کنون شش جلد از سی مجلد آن منتشر شده است . ویراستار مجموعه - دی . جی . اوکانر - در پیشگفتار آن توضیح داده که این دوره در بررسی کار فلاسفه بیشتر سیاقی نقادانه دارد تا اینکه به تاریخ عقاید آنها و تأثیرات متقابل پرداخته باشد.^۱ از آنجا که گویا پیش فرض نویسندگان رعایت ایجاز بوده است ، در طرح عقاید فیلسوفان گزینشی به عمل آمده و بیشتر مسائل متافیزیکی و نظریه شناخت مورد توجه بوده اند تا نظریه های سیاسی و اخلاقی .^۲ همچنین -طبعاً- در گزینش فیلسوفان نیز انتخابی صورت گرفته است . البته با توجه به تعدد عناوین مجموعه و سنخ مسائل مورد نظر می توان گفت که تا قرن نوزدهم انتخاب ها جایی برای گفتگو ندارند؛ اما این مطلبی نیست که در مورد فلاسفه و عناوین منتخب از اواخر قرن نوزدهم و قرن بیستم نیز بتوان گفت : برای مثال با وجود اختصاص یافتن یک

مجلده به اف. ایچ. برادلی چشم پوشیدن از بسیاری دیگر توجیه ناپذیر می نماید.

اولین عنوان مجموعه به نخستین فیلسوفان یونان اختصاص یافته است و در آن از سیزده فیلسوف صحبت شده. این کتاب به قوت سایر مجلدات ترجمه شده نیست. اختصار و نپرداختن به تأثیرات متقابل این حکمای اولیه بر یکدیگر آشکارا به کیفیت کار لطمه زده است، چرا که لااقل در مورد این بخش از تاریخ فلسفه، اگر از تقابل ها و زمینه شکل گیری عقاید فیلسوفان چشم پوشی کنیم نظرات آنها صرفاً به صورت اظهار نظرهایی ابتدایی و بعضاً توجیه ناپذیر به نظر می رسد.

نام کتاب بعدی «سقراط و افلاطون» است. نویسنده پس از اشاره به پس زمینه وانگیزه فعالیت فکری سقراط تأکید می کند که تمیز دقیقی گفته های سقراط و افلاطون از یکدیگر تقریباً ناممکن است. سپس به بحث موجز و موشکافانه ای در باره مفهوم و کارکرد «تعریف» در نزد سقراط می پردازد. شقوق مختلفی که در اینجا مورد نظر قرار می گیرند جالب و روشنگر اند. بحث در باره افلاطون با ارایه یک دسته بندی متداول از آثار او بر حسب ترتیب زمانی آغاز می شود. سپس نویسنده، فلسفه افلاطون را به دو فلسفه نخستین و پسین تقسیم می کند. در قسمت فلسفه نخستین به طرح و نقد شکل اولیه نظریه ایده، مسأله دانش و اعتقاد و جاودانگی روح از نظر افلاطون پرداخته شده است. در این بخش، همان طور که در پیشگفتار آمده - نقدهایی مطرح شده اند که بیشتر منعکس کننده دیدگاه های معاصراند و از پیش کشیدن نقدهای کلاسیک صرف نظر شده است. پس از آن، در بخش فلسفه سال های پسین افلاطون، به کوشش او برای رفع اشکالاتی که احتمالاً توسط همعصران و شاگردانش بر نظریه ایده وارد شده بود، اشاره می شود. در همین بخش درباره دو رساله مهم دیگر یعنی «تئایتوس» و «سوفسطایی» به تفصیل نسبی مطالبی آمده است. تلاش نویسنده برای بازنمایی پیچیدگی های نظریه شناخت افلاطون در بحث از رساله «تئایتوس» شایان توجه است. این قسمت با پرداختن به مسأله زبان نزد افلاطون پایان می یابد و در آخر نیز بخشی در مورد نظریات اخلاقی سقراط و افلاطون آمده است.

سومین کتاب یعنی ارسطو، به قلم ویراستار مجموعه است و در بین مجلدات ترجمه شده پر حجم ترین، یعنی ۱۲۰ صفحه است. کتاب با بحثی درباره مسأله کلی تأثیر گذاری فیلسوف بر اندیشه آیندگان آغاز می شود و به ماهیت و امکان فهم آموزه های ارسطو معطوف می گردد. بخش بعدی به منطق ارسطو می پردازد. در این جا سعی شده همپای طرح اصول منطق ارسطویی بررسی ای امروزی از آنها ارائه شود. بخش بعدی کتاب پس زمینه علمی کارهای ارسطو را مورد نظر قرار می دهد و سعی دارد نقش آنها را در شکل گیری نظریات فلسفی تر ارسطو روشن سازد. پس از اشاره ای به «تقسیمات فلسفه» از نظر ارسطو به ترتیب از «ماهیت دانش یا شناخت»؛ «جوهر و علت»؛ «ذهن و جسم» و «خدا» در فلسفه ارسطو بحث می شود. در آخر نیز بخش نسبتاً بزرگی به فلسفه اخلاق ارسطو اختصاص یافته و پس از آن هم نتیجه گیری آمده است. در نتیجه گیری پایانی پس از ستایش از روحیه عقل گرای ارسطو می خوانیم: «هر کجا استدلال او می لنگد، بی استثنا جایی است که روحیه افلاطونی

اوبر روحیه علمی اش چربیده است. از این بابت، او یکی از قربانیان تعلیم و تربیتش به حساب می آید. اما این سرنوشتی است که هیچ یک از ما از آن گریزی نداریم.^۳ مستقل از هر نظری که درباره شیوه نقادی نویسنده داشته باشیم این کتاب حتی با وجود تعدد آثار فارسی درباره ارسطو کتابی خواندنی است.

کتاب بعدی به فلسفه یونانی پس از ارسطو پرداخته است. در ابتدای بخشی که به زندگی نامه فیلسوفان اختصاص می یابد می خوانیم: «تفصیل زندگی فلاسفه این دوره معلوم نیست و . . .» سپس نام ۱۸ فیلسوف به همراه تاریخ تولد و مرگ آنان می آید. این لیست با آریستوپوس (۴۳۵-۳۶۰ ق.م) آغاز و با پروکلوس (۴۱۰-۴۸۵ م) پایان می یابد. این فیلسوفان بیش از آنکه شخصاً مورد توجه واقع باشند در قالب مکاتبی که به آنها تعلق دارند مطرح گردیده اند و عطف توجه، بیشتر به مکاتب است تا فیلسوفان. کتاب ابتدا به جریان فلسفی یونان در فاصله مرگ ارسطو و ظهور اپیکوروس می پردازد. بعد از اپیکوروس نوبت به رواق می رسد و دوره های بعدی بر حسب تقسیم بندی کتاب عبارتند از «شاکاکان»؛ «آکادمی جدید»؛ «دوره التقاطی» و «فلوطين و افلاطونيان». اگر چه پرداخت مطالب در این مجلد نسبت به جلد اول مجموعه، کیفیت بهتری دارد اما بازهم از همان نقایص رنج می برد. در کل باید گفت که کتاب های این مجموعه از کیفیت یکسانی برخوردار نیستند و گاهی تفاوت سبک و محتوایشان چشمگیر است.

پنجمین کتاب از این مجموعه به آوگوستینوس اختصاص یافته است. در این کتاب از رابطه «آوگوستینوس و فلسفه»، «دانش و شناخت بشری» از نظر آوگوستینوس، مسئله «اراده و اعمال انسان» در فلسفه آوگوستینوس و رابطه «خدا و جهان» از دید او بحث شده است. ویژگی مهم کتاب، تلاش نویسنده است در توضیح اجزاء تفکر آوگوستینوس و بازیابی ریشه های آنها. این کتاب خصوصاً به خاطر کمبود منابع فارسی مشابه با وجود حجم کم شایسته توجه است.

آخرین کتاب ترجمه شده از این دوره در مورد توماس آکویناس است. از آنجا که این کتاب از مجلدات پر حجم مجموعه - و تا این جا یکی از بهترین آنها - دوره ای است از ذکر ریز عنوان و مطالب آن خودداری می کنیم. اما در مورد خصوصیات آن باید بگویم که نویسنده با طرح مهم ترین موضوعات متافیزیکی و معرفت شناسی فلسفه آکویناس به بررسی و نقد آنها پرداخته و در هر قسمت، پس از ارائه توضیحات موجز و دقیق نقدی با توجه به پسرینه و منشا افکار آکویناس ارائه داده است. علاوه بر آن، در مواقع لازم و بر سر مسائل جدل بر انگیز گهگاه نگاهی نیز به تفسیرهای تومیستی و نئوتومیستی از آنها افکنده که بر غنای بحث افزوده است. این مجلد نه فقط به خاطر اینکه نظایر کمی در فارسی دارد حائز اهمیت است، بلکه به خودی خود نیز کتابی ارزشمند به حساب می آید.

کل مجموعه در قطع پالتویی و با طرح جلد یکسان به چاپ رسیده است. همه مجلدات حاضر فاقد فهرست می باشند و مقدمه ای هم از طرف ناشر یا مترجم بر آنها افزوده نشده است. عناوین اصلی و فرعی کتاب هم تنها با اختلاف اندازه حروف قابل تشخیص اند. در آخر هر مجلد، کتاب شناسی انگلیسی از طرف نویسنده آمده و ناشر یا مترجم نیز کتاب شناسی (گزیده) ای از کتاب های فارسی به آن افزوده اند. شرح حال هر فیلسوف قبل از آغاز متن اصلی کتاب با حروف چینی متفاوت آمده که احتمالاً همه شرح حال ها از سوی ویراستار مجموعه فراهم گردیده اند. اگر چه امکانی برای مقابله ترجمه با متن اصلی فراهم نیست اما باید گفت که ترجمه ها غالباً روان و بی اشکال است و به نظر نمی آید در معادل گذاری ها اعمال سلیقه نامعلومی صورت گرفته باشد.

دوره «فلسفه غرب» با وجود ایراداتی که ممکن است بر آن وارد باشد مجموعه ای خواندنی است و جدیدتر بودن آن از بسیاری از تاریخ های فلسفه به زبان فارسی - زمان تدوین و انتشار کتاب به زبان انگلیسی سال ۱۹۸۵ است - مزیت مهمی برای این مجموعه به حساب می آید. خصوصاً اینکه رهیافت آن هم بیشتر رهیافتی انتقادی است. ترجمه این اثر می تواند بر غنای آثار فلسفی به زبان فارسی بیافزاید. امید است که کار ترجمه و نشر این دوره تا به آخر ادامه یابد.

یادداشت ها

- ۱- ای. پی. کاوندیش، نخستین فیلسوفان یونان، ترجمه خشایار دیهیمی، نشر کوچک، تهران ۱۳۷۷
- ۲- همان ص ۶. ۳- دی. جی. اوکانر، ارسطو، ترجمه خشایار دیهیمی، نشر کوچک، تهران ۱۳۷۷، ص ۱۱۲
- ۴- دی. دبلیو. هملین، فلسفه یونانی پس از ارسطو، ترجمه خشایار دیهیمی، نشر کوچک، تهران ۱۳۷۷،